

FIGYELŐ

Kőhalmi Béla. Az évfordulók divatos matematikája nem mindig hoz egyértelmű eredményeket. Emberek, intézmények jelentőségét egy véletlen dátum — kombinatorika kapcsán veszi rendszerint észre, előtérbe tolva néha a kevésbé lényegest és — még talán többször — elfelejtetve fontos eseteket és nagy neveket, ha a történelmi valószínűség-számítás nem figyelmeztet rájuk.

Mind folyóiratunk, mind annak főszerkesztője, KŐHALMI Béla, kivétel a történelmi számok önkényes játéka alól. Mindkettő munkáját az irodalom és a könyvek bűvárai és barátai az évfordulók pompáján kívül és túl is ismerik és tisztelik. A *Magyar Könyvszemle* nyolevanadik kötete annak idején csak a 80-as szám alá nyomtatott szerény babérággal ünnepelte azt a nem kis teljesítményt, hogy az egyik legrégebb magyar tudományos folyóiratok sorába lépett elő (az Akadémiánk által kiadott folyóiratok közt az alapítás időrendjében a két első között van) — és ugyanennek a nyolevanadik kötetnek utolsó száma ugyanily szerényen ünnepelte Kőhalmi Bélát, aki ugyanabban az évben ugyancsak nyolevanadik évébe lépett.

Az öt évvel ezelőtti ünneplő cikket lapunk jelenlegi szerkesztő bizottságának elnöke írta. Öt évvel utána, a jelen számunk imprimálásának pillanatában nyolvanötödik évét betöltő Kőhalmi Béla akkor közölt rövid életrajzához vagy semmitsem, vagy nagyon is sokat kellene hozzátennünk. Mert KŐHALMI Béla élete ebben az öt évben a továbbra is fenntartott szerény külső mögött ugyanolyan sokoldalúan és gazdagon folyt tovább. Az aktív tanítói hivatalt — az egyetemi katedrát — elhagyta, mégis tovább tanít nem csak példája, de élő szava is. Előadásai, beszédei és más megnyilatkozásai úgy hatnak, mint régen s ez a hatás még fokozódik. Egyrészt még szélesebb közönség körében kelt még mélyebb hullámokat — másrészt erősíti, gazdagítja barátainak és munkatársainak szűkebb táborát. A *Magyar Könyvszemle* belső munkatársai tudják csak, hogy egy-egy szerkesztőbizottsági ülés hányszor csúcspod ki abban, hogy KŐHALMIT hallgatjuk, aki hol a gazdag múltból hoz felszínre olyat, ami a beavatottak előtt is még ismeretlen volt — hol új fogalmazásban új gondolatokkal jelöl ki még megvalósítandó feladatokat.

De KŐHALMI a kutató és a tudós sem lankadt ebben a további öt évben, abban a korban, amely másoknál kedvező esetben is már a derűs öregségé csak.

Folyóiratunk irányítása és más közéleti tevékenysége mellett, újabb értékes munkákkal gazdagította szakirodalmunkat. A két évvel ezelőtt megjelent nagyszabású összefoglaló művében (*A tudományos tájékoztatás fejlődése hazánkban 1945—1965*) azt a két évtizedet tekintette át és értékelte, amely a tudományos tájékoztatás kifejlesztése szempontjából oly nagyjelentőségű eredményeket hozott. Műve azonban nemcsak összefoglalás, hanem egyúttal a jövő számára is értékes útmutatás.

E nagy monografikus munka mellett számos újabb tanulmánnyal, cikkel, kritikával is megajándékozta a magyar tudományt. A tudományos tájékoztatás ügye valamennyi tudományszak művelőjének a tevékenységére kihat, bár többnyire a tájékoztatási eszköz-

zők használói nincsenek tudatában annak a hatalmas, legtöbbször személytelenné váló és áttételesen jelentkező kezdeményezésnek és indítéknak, amely csaknem minden fontosabb bibliográfiánk esetében valamiképpen KÖHALMI Bélához vezethető vissza.

Az ő megtestesülő gondolata a sajtó alatt álló ösnyomtatványkatalógus, az új RMK első kötete, és az idén fogott hozzá az OSZK Köhalmi egy további gondolatának, a periodikák retrospektív központi jegyzékének kiadásra való előkészítéséhez.

KÖHALMI Bélát a nyolcvanötödik évforduló alkalmából Akadémiánk jutalmazottjainak első helyére állította. Akadémiánknak általa vezetett és az ő érdeklődési köréhez legközelebb álló folyóirata szeretettel csatlakozik az ünneplők táborához és kívánja, hogy még sok tudományos és emberi siker fűzze őt össze és tartsa együtt barátai közösségével.

D. B.

A Tanácsköztársaság Budapestje a korabeli lapok tükrében. A Magyar Tanácsköztársaság 50. évfordulóján különös jelentőségre tarthat számot a TOLNAI György szerkesztésében és írásával a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kiadásában megjelent bibliográfiai kézikönyv. A pillanatnyi aktualitáson túl azonban mind szerkesztési alapelv- mint annotációi által értékes forráskiadványnak és a források eredeti értékelése révén, bizonyos fokig sokoldalú történelmi munkának is tekinthetjük.

A Tanácsköztársaság Budapestje sajtójának már eddig is volt némi könyvszete. Ilyen az egész országra vonatkozó tanácsköztársasági sajtórepertórium, amelyet KÁLMÁN Lászlóné összeállításában a Párttörténeti Intézet 1968 végén adott közre, de ez csak érintőlegesen dolgozta fel a Budapestre vonatkozó adatokat.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár egy évtizeddel ezelőtt egy a TOLNAIÉHOZ hasonló című, terjedelemlre azonban sokkal kisebb és kevesebb példányszámú kiadványban dolgozta fel az adott kérdést. Aki azonban kézbeveszi TOLNAI György most közzéadott munkáját¹, joggal megállapíthatja, hogy nemcsak minden eddiginél nagyobb terjedelme, továbbá az anyag feltárásának alaposága, hanem különösen az emeli ki e munkát a többi Budapestre vonatkozó tanácsköztársasági repertorizáló kiadvány közül, hogy az elérhető összes — 322 — budapesti hírlapot és folyóiratot feldolgozta és így ebben a vonatkozásban tényleg standard, összefoglaló és befejezett munkát nyújtott.

A Tanácsköztársaság 133 napjának története különleges érdekességet nyer, ha azt a korabeli ember szemével nézzük; ilyenek voltak a forradalmi sodrású események lendületébe kerülő újságírók is. Igaz ugyan, hogy az ő nézőpontjuk nem nyújthatott történelmi távlatokat, mert hiszen inkább forrásanyagot adtak, mint értékelést —, de annál inkább hozhatták emberi közelségbe az eseményeket és a korszak politikusait is. És ha ehhez hozzávesszük, hogy a bibliográfia e téren soha nem látott tömegű anyagot — összesen csaknem 9 800 cikket — hoz felszínre, így elmondhatjuk: az olvasót szinte magával ragadja, az események középpontjába állítja az életteli hírözön. Úgy tűnik, hogy a források e páratlan bősége a történész TOLNAI György munkáját megkönnyítette, de neki, a szerkesztőnek annál több gondot okozhatott. Erre ő maga is utal a munka bevezetésében, amikor a sok száz sajtótermékben megjelenő, gyakran nagy számban azonos témát tárgyaló cikkek rendszerezésének problémájáról ír. Véleményünk szerint jól oldotta meg a szerkesztés feladatát, amennyiben az azonos témájú cikkeket közös cím alá vonta és közös annotációval ismertette tartalmukat. Ez a szerkesztési módszer hálásnak látszik mind a feltárás, mind pedig az események történelmi értékelése szempontjából.

¹TOLNAI György: *A Tanácsköztársaság Budapestje a korabeli lapok tükrében.* (Bibliográfia) Budapest 1969, Szabó Ervin Könyvtár, IX, 686, 1,

A sajtóanyag egy része, például a politikát, a hadieseményeket bemutató fejezetek, részben eddig ismert anyagot tartalmaznak. A bibliográfia azonban még ezeken a területeken is rengeteg új, eddig rejtett adalékot idéz. A munka kiemelkedő részét képviseli mindaz, amit az eddig inkább csak cím szerint számon tartott idegennyelvű (orosz, német, francia, olasz, román, csehszlovák, délszláv, lengyel, eszperantó stb.) forradalmi sajtóból tár a kutatók elé. Ezáltal a kötet, amint a bevezetés is jogosan kiemeli, elsőként villantja fel a Tanácsköztársaság alatti Budapestnek, mint a proletárforradalmi hullám Moszkvától nyugat felé előretolt központjának szerepét. Hasonlóképpen igen gazdag és bizonyára még a szakkutatók számára is sok új mondanivalót tartalmaz a gazdasági, a szociális és a kulturális cikkanyagot összegyűjtő és ismertető három fejezet. Nem szükséges a bibliográfia egészét végigolvasni, elegendő, ha egyes fejezeteiben merülünk el, és úgy érezzük, hogy úrrá lesz bennünk a jogos büszkeség, amelyet a 133 tanácsköztársasági nap nagy alkotásai és a korszak rövidsége miatt be nem fejezett nagy kísérletei keltenek bennünk. E szempontból nézve méltán mondhatjuk, hogy szinte önálló történeti művel állunk szemben, amely bizonyára nemcsak a politikusoknak, újságíróknak, pedagógusoknak és a téma iránt általában érdeklődőknek ad jól használható támaszt, hanem a szakkutatókat is nagymértékben segíti, további részlettanulmányok kidolgozására ösztönzi. A gyűjtemény áttekintését, könnyű használatát nagymértékben elősegíti a tárgymutató, névmutató és kerületi események mutatója.

A bibliográfia, igen helyesen, közli a feldolgozott napilapok és folyóiratok jegyzékét is.

Bátran állíthatjuk, hogy ezzel a kiadvánnyal a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, a szerkesztő és nagyszámú munkatársa ismét úttörő feladatot végzett. Mégis szükségesnek tartjuk, hogy a munka néhány — kisebb jelentőségű — hibáját megemlítsük.

Igy például, helyesebbnek tartottuk volna, ha szerkesztő a jelenleginél erősebb rostálást hajt végre a rendelkezésére álló hatalmas tömegű adattárban; sokszor feleslegesen fásasztja a kutatót, amikor a néha egymást ismétlő összes leőhelyekre ráirányítja a figyelmet. Másfelől a szerkesztés erénye, hogy sok helyen alkalmaz rövidítéseket és az azonos témájú cikkeket rendszerint összevonja. Sajnálatos, hogy az adatgyűjtés csak a budapesti lapokra korlátozódott, holott a vidéki és a Budapesten fellelhető külföldi sajtóban is sok fővárosi vonatkozású anyag látott napvilágot. Általában sikeresnek mondhatók a különböző mutatók, de például a kerületi mutatóban több tévedést láttunk. (Az Engels laktanyát a VI. kerület helyett a XIV. kerületbe, a Tattersallt pedig a VIII. kerület helyett a XIV.-be tették tévedésből.) Mindent egybevetve azonban megállapíthatjuk, hogy a forrásanyagok ilyen nagy méretű feltárását csakis jól szervezett és irányított, bibliográfiailag gyakorlott, hozzáértő kollektíva volt képes közkinccsé tenni.

Úgy hisszük, a szép kiállítású kézikönyvet mind a szakemberek, mind a kutatók, közülük is kiváltképp a budapesti helytörténészek, mind pedig a pedagógusok, diákok, s azok a hatósági, párt és társadalmi szervek, amelyek a Magyar Tanácsköztársaság eseményeinek megemlékezését készítették elő, megérdemelt elismeréssel fogadták és fogadják.

REMETE LÁSZLÓ

A szerzői jog új szabályozása. A hatályos, kódex-szerű törvényeink nesztora, a szerzői jogról szóló 1921. évi LIV. sz. törvény közel fél évszázados életút után, 1970. január 1-én átadja helyét a társadalmunk és korunk igényeinek megfelelő új jogi rendezésnek.

Röviden így lehetne legjobban jellemezni a szerzői jogról alkotott 1969. évi III. sz. törvény indoklását és lényegét.

A jogszabályokról is elmondhatnók, hogy „habent sua fata”. A szerzői jog szabályozási igényében ellentmondó tendenciákként jelentkeznek egyrészt a nemzetközi egyezmények, amelyek — óhatatlanul — konzerváló hatásúak, másrészt az eltelt fél évszázad alatti nagyméretű technikai fejlődés, amely rendkívül nagy mértékben, olykor egészen új területen szélesítette a szerzői jog problematikáját. A színházak és mozgóképszínházak kiterjedt hálózata, a könyv- és folyóiratkiadás olyan méretű fejlődése, amely már a mennyiségből minőségbe csap át, és ezt meghaladóan a hírközlő és műsorsugárzó szervezetek működésének kibontakozása, hatalmas méreteik, egyre növelték a jogi szabályozás fehér foltjait. A bírói gyakorlat csak foltozgatást jelenthetett és jelentett. A jogi szabályozás tehát — a nemzetközi egyezmények kötöttségei mellett is — már elődázhatatlanná tette a szerzői jog korszerű, összefoglaló rendezését. Hasonló okokból kodifikálták az elmúlt másfél évtized alatt a szerzői jogot Bulgáriában, Romániában, Jugoszláviában, a Szovjetunióban, Lengyelországban, Csehszlovákiában és a Német Demokratikus Köztársaságban is.

A törvény legfőbb törekvése, hogy összhangba hozza az egyéni alkotókedv ösztönzését, valamint a szerzők személyi és vagyoni jogainak védelmét azokkal a követelményekkel, amelyeket a szocialista társadalom fejlődése, a társadalom kulturális igényeinek nagymérvű növekedése támaszt. Ugyanakkor figyelemmel van arra is, hogy Magyarország több szerzői jogi nemzetközi egyezmény tagja, amelyek közül legfontosabb az irodalmi és művészeti művek oltalmára 1886-ban alakult Berni Unió. Ezzel és a berni uniók egyezmény 1968-ban Stockholmban kialakított szövegmódosításával, valamint egyéb nemzetközi kötelezettségeinkkel is összhangban van a törvényi rendezés. Emellett nyitva hagyja a lehetőséget az ENSZ keretében 1952-ben alakult egyetemes egyezményhez való csatlakozásunkra is.

A szerzői jog „kódexe” négy részben és tizennégy fejezetben foglalja össze a szerzői jogra vonatkozó szabályokat. Az első rész az általános rendelkezéseket, a második rész az egyes műfajokra vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza, a harmadik rész az előadó-művészek jogait biztosítja, és a fényképek, ábrák, szemléltető eszközök védelméről szól, a negyedik rész pedig a szankciókról, a szerzői jog megsértésének következményeiről beszél.

Az egyes fejezetek közül ki kell emlíni a személyhez fűződő jogok, valamint a vagyoni jogok külön választott szabályozását, a szerzői jog korlátairól (szabad felhasználás, felhasználás a szerző hozzájárulása nélkül, de díjazás mellett és felhasználás társadalmi érdekből) szóló rendelkezéseket, valamint a felhasználási szerződésekkel (kiadói szerződés, sugárzási szerződés) kapcsolatban mondottakat. Az egyes műfajokra vonatkozó rendelkezésekről szóló rész fejezetei: az irodalom, a színpadi művek, a zeneművek, a filmek, a képzőművészeti, építészeti, műszaki és iparművészeti alkotások és a művészi fényképek védelméről rendelkeznek. Külön fejezetek szabályozzák az előadó-művészek, valamint a fényképek, ábrák és egyéb szemléltető eszközök védelmét. A szerzői jog megsértésének következményei — a vonatkozó fejezetekben kifejtettek szerint — a személyi és a vagyoni (kártérítési) jogokat szabályozzák. Külön fejezet szól a szerzői jogi szakértő testület felállításáról és feladatairól.

A szerzői jogról szóló törvény 56 §-ban foglalja össze említett rendelkezéseit. Ismertetésünk során nem törekedhetünk teljességre, erre rovatunk terjedelmi kötöttsége sem adna lehetőséget. Ezúttal a törvénynek azokat a rendelkezéseit ismertetjük és méltatjuk kiemelten, amelyek sajátosan a tudományos munkával foglalkozókat s ezért, vagy intézményi vonatkozásai miatt a könyvtárakat közelebből is érintik.

A törvény már bevezetőben hangsúlyozza a tudományos alkotások védelmére való törekvést (az irodalmi és művészeti alkotásokkal együtt). A szerzői jog azt illeti, aki a művet megalkotta. Szerzői jogi védelem alatt áll az átdolgozás, feldolgozás, fordítás is, ha annak egyéni, eredeti jellege van. Több szerző közös művére — ha azt nem lehet

önálló részekre szétválasztani — a szerzői jog a szerzőtársakat együttesen illeti meg, ha azonban az egyes részek szétválaszthatók, a társszerzőket — saját részeikre — önálló jogok illetik meg. Gyűjteményes mű egészére a szerzői jog a szerkesztőt illeti, de ez nem érinti a gyűjteménybe felvett művek szerzőinek önálló jogát. Ki nem adott mű ismeretlen szerzője jogán a szerzői érdekek képviselőjére hivatott szervek léphetnek fel.

A szerzői jogok két részre bonthatók: személyhez fűződő és vagyoni jogokra. A személyhez fűződő jogok között alapvető az, hogy a szerző határoz afelől: műve nyilvánosságra hozható-e. A szerző határoz a tekintetben is, hogy műve nevével, anélkül, vagy felvett néven kerüljön a nyilvánosság elé. A személyhez fűződő jogok időben korlátlanok. A szerző ezeket a jogokat másra át nem ruházhatja és róluk nem mondhat le. A szerző halála után a személyhez fűződő jogokat — ötven éven belül — az gyakorolhatja, akit a szerző tudományos (irodalmi, művészeti) hagyatékának gondozásával megbízott, ilyennek hiányában pedig, vagy ha a megbízott nem intézkedik, az, aki a szerzői jogot öröklési jogcímen megszerezte.

A vagyoni jogokkal kapcsolatos rendelkezések közül — jelentőségüknek megfelelően — a következőket emeljük ki:

A mű bármilyen felhasználásához a szerző hozzájárulása szükséges (figyelembe véve az alábbiakban ismertetett szerzői jogi korlátokat). A szerző hozzájárulása szükséges a mű sajátos címének felhasználásához is. A szerző halála után — a védelmi idő alatt — a hozzájárulása joga a szerző jogutódját illeti. A szerzőt, vagy jogutódját a mű felhasználása ellenében (az alább ismertetett korlátozástól eltekintve) díjazás illeti meg. A díjazásról a jogosult csak kifejezett nyilatkozattal mondhat le. Ha a mű elkészítése a szerző munkaköri kötelezettsége, azt a munkáltató nyilvánosságra hozhatja. Ezt a jogot azonban a munkáltató csak a munkaviszony tartalma által meghatározott körben szerzi meg és csak működési körén belül gyakorolhatja. A szerző za művet e körön kívül is csak a munkáltató hozzájárulásával használhatja fel, de a hozzájárulást a munkáltató csak alapos okból tagadhatja meg. A vagyoni jogok a szerző életében és halálától számított ötven éven át részesülnek védelemben. Szerzőtársak esetében a védelmi időt az utójára elhunyt szerzőtárs halálát követő év első napjától kell számítani.

A szerzői jog korlátai: a szabad felhasználás, a felhasználás a szerző hozzájárulása nélkül, de díjazás mellett és a társadalmi ardekből történő felhasználás.

A szabad felhasználás körében a felhasználás díjtalan és ahhoz a szerző hozzájárulása nem szükséges. Szabad a felhasználás: nyilvánosságra hozott mű részleteit illetően a forrás és a szerző megnevezésével; kisebb terjedelmű önálló művek iskolai oktatási célra történő átvételénél (a szerző megnevezésével); önálló mű alkotásánál más műfajban; másolat készítésével, ha az nem szolgálja sem forgalombahozatal, sem jövedelemszerzés célját és a szerző jogos érdekeit egyébként sem sérti; a mű egyes példányainak kölcsönzése; tény és híryananyag átvétele (a forrás megjelölésével); híradók keretében, az alkalom által indokolt mértékben; már nyilvánosságra hozott művek iskolai célokra történő felhasználása esetén; alkalm szerűen tartott, zártkörű összejöveteleken, ha az a jövedelemszerzést közvetve sem szolgálja és a közreműködők sem részesülnek díjazásban; magánhasználatban, ha az a jövedelemszerzést közvetve sem szolgálja.

A szerző hozzájárulása nélkül, de díjazás mellett felhasználhatók a szerzői művek a rádióban és televízióban, már nyilvánosságra hozott mű változatlan sugárzásánál, illetőleg nyilvános előadás közvetítésénél.

Társadalmi érdekből felhasználhatók a művek, ha a szerző jogutódja a már nyilvánosságra hozott alkotás további felhasználását alapos ok nélkül megtagadja. Ilyenkor a szerző jogutódját a vagyoni jogok megilletik, de hozzájárulását a bíróság ítélete pótolhatja.

A felhasználási szerződésekkel kapcsolatos szabályok közül ki kell emelnünk azt az alapvető rendelkezést, amely szerint a felhasználási szerződés feltételeit a felek által-

ban maguk állapíthatják meg, ennek azonban a törvény — éppen a szerzői jogok védelme érdekében — korlátokat szabhat. Ilyen korlátozások: jogszabály által meghatározott esetekben szerződést csak az erre hivatott szervezettel, illetőleg ennek útján lehet kötni; a szerző hátrányára nem lehet eltérni attól a szabálytól, amely a szerző érdekeinek védelmét biztosítja; a felhasználási szerződést — általában — írásban kell megkötni; a felhasználó csak akkor szerez kizárólagos felhasználási jogot, ha azt a szerződésben kifejezetten kikötötték; a felhasználó jogait csak a szerző beleegyezésével ruházhatja át.

A jövőben alkotandó műre vonatkozó szerződés alapján átadott mű elfogadása felől a felhasználó a jogszabályban megállapított határidő alatt köteles nyilatkozni. A felhasználó jogosult az elkészült művet — indokolt esetben — megfelelő határidő kitűzésével a szerzőnek kijavítás végett ismételtelen is visszaadni. Ha a szerző a javítást alapos ok nélkül megtagadja, vagy határidőre nem végzi el, a felhasználó a szerződéstől, díjfizetés kötelezettsége nélkül elállhat. Ha a mű javítás után sem alkalmas a felhasználásra, a szerzőt csak mérsékelt díjazás illeti meg, ha pedig rosszhiszemű volt a szerző, a felhasználó a szerződéstől, díjfizetési kötelezettség nélkül, elállhat. Az elengedhetetlen vagy nyilvánvalóan szükséges — a mű lényegét nem érintő — változtatásokat a szerző köteles végrehajtani, vagy ha ezt nem teszi, a felhasználó a szerző hozzájárulása nélkül is végrehajthatja.

A kiadói szerződéssel kapcsolatos rendelkezések szerint a szerző köteles a szerződésnek megfelelően a művet a kiadó rendelkezésére bocsátani, a kiadó pedig jogosult azt kiadni, forgalomba hozni és köteles a szerzőnek járó díjat megfizetni. A kiadás joga — kétség esetében — a mű magyar nyelvű kiadására vonatkozik és a kiadási jog általában kizárólagos (a gyűjtemények, valamint a napilapok és folyóiratok számára készült művek kivételével). A kiadói szerződés csak meghatározott időre és meghatározott példányszámra szólhat. Ha a kiadó a művet a szerződésben meghatározott, ennek hiányában az általában ésszerű határidő alatt nem adja ki, a szerző a szerződéstől elállhat és díjának megtérítését követelheti. A sugárzási szerződés alapján a szerző köteles a művet a rádió, illetőleg a televízió rendelkezésére bocsátani, s az utóbbiak a szerződésben meghatározott időtartamra megszerzik a mű sugárzásának jogát, továbbá azt a jogot, hogy a műről hang-, illetőleg képfelvételt készítsenek felhasználási díj fejében.

A szerző — jogainak megsértése esetén — a következő polgári jogi igényeket támaszthatja: követelheti a jogsértés megtörténtének bírói megállapítását; követelheti a jogsértés abbahagyását; elégtételt és ennek nyilvánosságra hozatalát igényelheti; követelheti a sérelmes helyzet megszüntetését és a jogsértést megelőző állapot helyreállítását, vagyoni kár esetén a szerzőnek a polgári jogi felelősség szabályai szerint kártérítés jár.

A szerzői jogi jogvitás ügyekben felmerülő szakkérdésekben a bíróságok és más hatóságok szakvéleményt kérhetnek a művelődésügyi miniszter felügyelete alatt szervezett szakértői testülettől. A felállítandó Szerzői Jogi Szakértői Testület szervezetét és működését a művelődésügyi miniszter — az igazságügyminiszterrel egyetértésben — szabályozza.

*

Az új szerzői jogi törvény rendelkezéseinek vázlatos és ekletikus ismertetésén ténéhány szóval külön ki kell emelnünk lényeges új vonásait és méltatnunk a törvény egészét, valamint egyes különösen érdekes és értékes rendelkezését is.

A szocialista társadalmi és jogi igényeknek megfelelően lényeges vonása a szerzői jogi törvénynek a *személyhez fűződő jogok* és a felhasználással kapcsolatos *vagyoni jogok különválasztása*. Ez egyrészt megfelel a társadalmi igényeknek, másrészt lehetővé teszi a nemzetközi egyezmények keretébe való beilleszkedést is.

Erősíti a törvény a szerzők és alkotásaik védelmét a vagyoni jogok tekintetében is, szerencsésen egyeztetve össze azt a társadalmi érdekekkel, annak biztosításával, hogy az

értékes alkotások a szerző indokolatlan, vagy nyereségvágyból eredő vonakodása esetén is nyilvánosságra legyenek hozhatók. Ugyanakkor biztosít minden vagyoni jogosítványt a szerző vagy jogutódja számára.

A törvény figyelemmel van arra, hogy az elmúlt közel fél évszázad alatt a technika fejlődése folytán új műfajok keletkeztek, amelyekkel kapcsolatban a szerzői jog megfelelő rendezése vált szükségessé.

Elvileg szabályoz a törvény egy a napi életben is rendkívül problematikus kérdést: a *munkaviszonnyal kapcsolatos szerzői jogok* érvényesítését, illetőleg annak közérdekű korlátozását. A törvény rendelkezései szerint az ilyen szellemi alkotások felhasználásának joga a szerző munkaköri kötelezettsége, illetőleg munkaviszonya következtében — a munkáltatót illeti meg, de csak a munkaviszony tartalma szerint meghatározott körben.

A törvény előrehaladást jelent az előadói teljesítmények védelmének körében világszerte ismert problematika megoldása terén.

A *könyvtári munka területén* sajátosan kiemelendő értékei is vannak a szerzői jog újabb szabályozásának.

Az Országos Széchényi Könyvtárban a fennállott jogi munkaközösség már mintegy másfél évtizeddel ezelőtt foglalkozott a régi szerzői jogi szabályozásnak azzal a kötöttségével és merevségével, amely lehetővé tette, hogy a legjelentősebb irodalmi hagyatékok, olykor nem is egészen méltó jogutódok vonakodása következtében nem kerülhettek kiadásra s így a hazai és külföldi kultúrvilág nyilvánossága elé. A munkaközösség javaslatait az új szerzői jog kodifikálásával foglalkozó illetékes szervek bekérték, s most örömmel láthatjuk, hogy a kódex ezekről a kérdésekről sem feledkezett meg. Ilyen a törvény 12. §-ának az a rendelkezése, amely szerint a *szerző halála után a személyhez fűződő jogokat* (tehát a közlés engedélyezésének kérdését is) a szerző hagyatékának gondozásával megbízott, vagy az állam öröklése folytán birtokossá váló *jogi személyek* (tudományos és irodalmi könyvtáraink is) *gyakorolhatják*.

Még pregnansabban jut kifejezésre a törvény 24. §-ában a tudományos és irodalmi közérdek abban a rendelkezésben, amely a *nyilvánosságra hozatalt még abban az esetben is* lehetővé teszi, *ha a szerző jogutódja természetes személy* (tehát akár a legközvetlenebb hozzátartozó is), *aki kifejezetten tiltakozik* a már nyilvánosságra hozott mű *további felhasználása ellen*. Mindazonáltal védi a törvény a jogos magánérdeket is és a bíróság cogitációjára bízva a közérdek és jogos magánérdek összeegyeztetését.

A könyvtárak egyik régi és szinte naponta ismétlődő problémáját oldja meg az a rendelkezés, amely tisztázza az eddigi vitás helyzetet és 18. §-ában kimondja, hogy nyilvánosságra hozott műről *bárki készíthet másolatot*, ha az nem jövedelemszerzés (forgalombahozatal) céljait szolgálja.

Végül örömmel kell fogadnunk a *szerzői jogi szakértő testület felállítását*. Ennek szükségességét és méltányosságát világosan indokolják a törvénynek azok a rendelkezései, amelyek keretszabályokat tartalmaznak, s különösen a felhasználási szerződések körében operálnak olyan általánss megfogalmazásokkal, mint pl. „alapos ok”, „mérsékelt díjazás”, „a mű lényegét nem érintő változtatás”, „rosszhiszemű eljárás”, „ésszerű határidő” stb. Mindezekben, éppen úgy, mint a kiadás társadalmi érdekének megállapításánál a bíróság is csak megfelelő szakértő testület véleményére támaszkodhat.

Végezetül még meg kell említeni, hogy a törvény — mint általában az ilyen nagyságrendű jogi szabályozás — csak alapvető rendelkezéseket, keretszabályokat tartalmaz, s a végrehajtási jogszabályok, amelyek kiadására a művelődésügyi miniszter kapott felhatalmazást — fogják a részletkérdéseket rendezni. Ennek körébe tartozik a végrehajtáshoz szükséges hatóságok és szervezetek kijelölése és egyes értelmező rendelkezések kiadása, a különböző felhasználási szerződések feltételeinek és az egyes műfajok szerzői díjszabásának megállapítása.

Azokban a kérdésekben, amelyeket a szerzői jogi törvény nem szabályoz, a *Polgári Törvénykönyv* rendelkezéseit, a munkaviszonyt érintő kérdésekben pedig a *Munka Törvénykönyvének* rendelkezéseit kell alkalmazni.

TAKÁCS JÓZSEF

A római restauráló tanfolyam könyvvédelmi tanulságai. A könyvtári állomány restaurálásának kényes kérdései a szakmai kiadványokban egyre többet szerepelnek. Világszerte egyre aktívabb módon nyúlnak a kérdésekhez, hiszen a könyvtári állomány pusztulása úgyszólván szemünk láttára történik s a nemzedéknek iparkodnia kell, ha azt akarja, hogy a cselekvés elmaradása következtében a rendkívül súlyos felelősségtől mentesülni tudjon.

Itáliában a *Gallo Intézet* több mint harminc esztendeje működik, s bár cselekvési képességeit az elmúlt másfél évtizedben elsősorban a természet elleni küzdelem megszerzése és leküzdése kötötte le, a firenzei tragikus árvíz bizonyos értelemben fordított egyet a kormányon, s a természet-vész elleni küzdelem hatékony folytatása mellett az érdeklődés a hagyományos könyvtári restaurálási munkák felé is irányult. Az árvíz, minden szörnyűsége ellenére, lökést adott az itáliai fejlődésnek. Úgyszólván az egész kulturált világ összefogásával, az UNESCO és az olasz állam hathatós támogatása eredményeként létrejött a firenzei Biblioteca Nazionale Centrale kebelében a *Centro di Restauro* dott. Luigi CROCETTI igazgató vezetésével. A mintegy száz fővel működő, korszerű technológiával, hagyományos módszerekkel, de nagyüzemi munkaszervezéssel dolgozó hatalmas restauráló műhely és laboratórium történelmi feladatot lát el nemesak hazai olasz, de nemzetközi viszonylatban is.

E nagy fejlődési lendületben került sor a könyvhigiéniával és a gyakorlati könyvvédelemmel, jelesen a restaurálással kapcsolatos korszerű ismeretek összefoglalására igen magas szinten a római *Istituto di Patologia del Libro* által 1968-ban szervezett tanfolyamon.

Annak ellenére, hogy a tanfolyam anyaga csak megkésve jutott el hozzánk, érdemes kritikailag megvizsgálni, mit oktattak, hol tart a könyvrestaurálás e jelentős tanfolyam tükrében, melyek azok a tanulságok, amelyeket le lehet, le kell vonni egy ilyen fontos rendezvény alapján?

A tanfolyamot Rómában, az Istituto di Patologia del Libro helyiségeiben, laboratóriumaiban és műhelyeiben rendezték meg 1968. április 29-e és május 11-e között.¹

A tanfolyam igazgatói tisztjét prof. Giorgio CENCETTI, a Római Egyetem kebelében működő „Scuola Speciale per Archivistici e Bibliotecari” elnöke töltötte be.

A tanári karban megtaláljuk az olasz könyvhigiéniá válamennyi jeles szakemberét, az elméleti kérdések tudósait és a gyakorlati munkákat irányító és végző restaurátorokat, és pedig F. GALLOT, L. LONGOT, L. SANTUCCIT, M. di FRANCO, M. CERESIT, C. FRANCIOSINIT, L. BIANCHIT, F. MANGANELLIT, F. BARBERIT, P. MORAT, E. VACCAROT, a restaurátorok közül F. PIZZARELLIT, P. BOZZACCHIT.

A tizenegy napos tanfolyamon 49 hallgató vett részt; Itália különböző nyilvános állami nagykönyvtáraiból és restauráló műhelyeiből jöttek össze mindazok, akik már mesterei a tudománynak és művészi szakmának. A tanfolyam ugyanis nem kezdők számára szerveződött, az volt a feladata, hogy szintézisbe foglalja mindazokat a korszerű ismerete-

¹ Corso sul restauro del Libro per bibliotecari delle biblioteche pubbliche statali. Vö. Bollettino dell'Istituto di Patologia del Libro *Alfonso Gallo* c. folyóirat 1968. jan. — jún-i számában közzétett anyaggal, 76–140. l.

ket, amelyekre e kényes munka végzése s annak egységesítése során a felelősöknek összehangoltan ismerniök kell. Ez a tanfolyam mintegy főpróbája volt annak a tanfolyamnak, amelyet az UNESCO által megszervezett és a Rómában székelő *Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property* 1961 óta működő nemzetközi intézmény tart majd az Istitutóban, éspedig külföldi szakértők számára.

A tanfolyam jelentőségére utal az a tény, hogy megnyitását maga a közoktatásügyi miniszter, prof. Luigi GUI is részt vett. Megnyitó beszédében hangsúlyozta, hogy a kormány s a minisztérium rendkívül nagy erőfeszítéseket tett s tesz a jövőben is annak érdekében, hogy e fontos munka céljaira pénzügyi lehetőségeket, anyagiakat, felszerelést, helyiséget, munkaerőt biztosítson, annál is inkább, mert az igények egyre nőnek és sohasem lehet kielégítőnek tekinteni azt, amit erre a célra fordítanak.

Nincs lehetőségünk arra, hogy a tanfolyamot minden részletében ismertessük, úgy véljük azonban, jó szolgálatot teszünk, ha egy-egy témakörben a legérdekesebb elvi és gyakorlati tanulságokat egybefoglaljuk.

1. *Régi kötések.* A kötés minden egyes részletének megmentésére kell törekedni, egyeztetve az állagvédelmi célokat, az iparművészeti szempontokat a megfelelő technológiával. Ki kell alakítani a régi kötéstípusok mintapéldányait, el kell készíteni a technológiai leírásokat. Régi pergamen kódexlapokba kötött könyvekről a kézzel írt pergameneket le kell bontani, a restaurált kötet egyszerű kötéséhez kapcsolható a kézzel írott kódex-lap, vagy belőlük nyilvántartott különgyűjtemény létesíthető. Tilos a hiányzó eredeti darabok olyan jellegű pótlása, amely a hiányzó eredetit utánozná. Az egyszerű, új pótlás színezése csak tónusban közelítse meg az eredetit. Az új kötés minden esetben csak funkcionális, tehát védelmi jellegű lehet, mindenféle stílusimitáció nélkül (!). Megmaradt eredeti darabokat az új kötésre kell ráragasztani, az eredeti szerinti helyre elvékonyítva a felragasztásra kerülő darabka széleit.

2. *Pergamének restaurálása.* Higroszkopikuságuk révén a nedvességre rendkívül érzékenyek, proteintartalmuk csökken a nedvesség hatására, a színek és tinták szétfolyásának veszélye fennáll. A tinták semmiféle fixálása ebben a vonatkozásban mind ez ideig nem járt megnyugtató eredménnyel. A relatív nedvességnek 40%-ra való csökkenése esetén a pergamen rendkívül törékennyé válik. Hő következtében összezsugorodott pergamének kinyújtásakor nem szükséges arra törekedni, hogy eredeti formátumát a pergamen visszanyerje, elegendő, ha a simítás a biztonságos olvasást biztosítja.

3. *Papirusok.* Felpuhításuk kizárólag vízgőzön történhetik, rendkívül nagy törékenyséjük miatt.

4. *Papír.* Restaurálására legalkalmasabb az ún. japán selyempapír, mely a kereskedelemben különböző vastagságban kerül forgalomba. Savértéke figyelmen kívül hagyható. A selyemszita használata divatját múlta. Kivételesen, súlyos károsultság esetén, midőn a kézi restaurálás már nem segít, értékes, régi anyag esetében is megengedhető a mechanikus eljárás (laminálás).

5. *Miniaturák.* Nagyobb felületi hiányosságok esetén a pótlás (kitöltés) színe csak tónusban azonosulhat az eredetihez. Kis hiányosságok esetében a teljes szín- és felületi-hasonulás megengedhető.

6. *Ragasztószerek.* Az állati és növényi nyelvek, ragasztószerek helyett egyre szélesebb körben alkalmazzák — és sikeresen is — a szintetikus ragasztószereket, melyek tehát a hagyományosokat kiszorítják.

7. *Rovarölő szerek.* Világszerte igen sok a jó hatású rovarölő szer, alkalmasak arra, hogy számos ízeltlábú könyvtári kártevőt elpusztítsanak. Az ízeltlábúak rezisztenciája következtében azonban számos, korábban kitűnően bevált szer hatástalannak bizonyul meghatározott idő elteltével. Minden szer alkalmazásakor szoros együttműködésre van szükség az orvos (emberi hatások), a vegyész és a biológus között.

8. Arany szabályok

a) A restaurálónak mindenekelőtt meg kell ismerkednie a restaurálásra váró állományegység anyagának kémiai, fizikai stb. sajátosságaival;

b) a restaurálás során alkalmazásra kerülő anyagok, szerek stb. ismerete és hatásokának kipróbálása ;

c) az a—b. pontokban foglaltak kölcsönhatásának megismerése elkerülhetetlen;

d) a kölcsönhatás eredménye súlyos károsodás is lehet, mely esetleg csak rendkívül lassan, évtizedek során jelentkezik; utat tör a laboratoriumi mesterséges előregítési folyamatok bevezetése ritkabecsu állományegységek restaurálása során.

e) tudományosan képzett szakértők komplex laboratoriumi közreműködése nélkül a restaurálás felelőtlen működésnek minősül!

9. *A restaurálás értékelése, gazdasági kihatásai.* A kérdés megítélésakor a könyvkötészet területén alkalmazott munkaidő és anyagnormák nem jöhetnek számításba. Ügyelni kell arra, hogy az anyagi ráfordítások egyszerű módon kerüljenek viszonyulásba a restaurált állományegységgel. A könyvtáros feladata a „recept” elkészítése, tehát nem a restaurátor határozza meg, mit kell az állományegységen elvégeznie, hanem a könyvtáros. A „recept”-nek analitikusnak kell lennie. A restaurátor kötelessége természetesen a „recept” értékelése, viták ezen a téren lehetségesek, sőt — esetenként — szükségesek is. A könyvtáros feladata a kész termék gondos átvizsgálása és átvétele. Átlagszámítások alapján egy db 25 × 30 cm nagyságú kéziratos papírlap mosásának költsége, forintba átszámítva kerekken 6—7 Ft., ugyanilyen méretű papírlap savtalanítása 5.— Ft., folttisztítás, ua. nagy esetében 10.— Ft.

TOMBOR TIBOR

Nagykönyvtáraink jelentősebb új szerzeményei. A tudományos kutatók tájékoztatására röviden beszámolunk az általános gyűjtőkörű budapesti nagykönyvtárak 1968. évi fontosabb beszerzéseiről. Összeállításunk az Országos Széchényi Könyvtár (OSzK), a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára (MTAK), az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Könyvtára (EK) és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (FSzEK) adatszolgáltatásán alapul.¹

1. *Kéziratok.* A Széchényi Könyvtár egyik legjelentősebb beszerzése az az antikva kötet (PLINIUS: *Historia mundi*. Basel, Frobenius, 1545.), amelyben egy eredeti MELANCHTON kézirat található. A mind régiségénél, mind ritkaságánál fogva értékes Melanchton-autográfot a mű hátsó kötéstáblájának belső oldalára ragasztották be.²

Magyar történelmi vonatkozású kéziratok közül értékes BEZERÉDY Zsigmondnak 1665-ben Olaszországban tett utazásáról szóló naplója (OSzK). A naplót egyébként már 1883-ban kiadták a Történelmi Tárbán. LORÁNTFFY Zsuzsanna egy kisebb autográfja és egy BÁTHORY Zsófia sajátkezű aláírásával ellátott levél ugyancsak a Széchényi Könyvtár Kézirattárát gazdagították. Gazdaságtörténészek számára forrásként szolgálhat a gölnicbányai mészáros-céh német nyelvű jegyzőkönyve (1675—1819), mely több, ugyancsak a Szepesség történetére vonatkozó dokumentummal együtt ajándékként került az Egyetemi Könyvtárba. A tudománytörténet forrásanyaga lehet a németalföldi franekeri egyetem 1716—1811 közötti beiratkozási naplójából a magyarországi neveket is tartalmazó lapok fotomásolata, valamint az 1806. évi *Ratio Educationis* gépiratos magyar fordításának fotomásolata (EK). A fordítás eddig csupán az Országos Pedagógiai Intézet Könyvtárában volt hozzáférhető. Érdeklődésre tarthat számot az a németnyelvű kézirat, amely

¹ Az előző közleményeket ld. *Magyar Könyvszle.* 1965. 2. sz. 174—177. 1. 1968. 1. sz. 97—100. 1. 1969. 2. sz. 172—175 l.

² CSAPODI Csabáné: *Kézirattárunk jelentősebb szerzeményei.* OSzK Híradó. 1969. 1—2. sz. 8—9. l.

az 1843. évi pozsonyi országgyűlésről számol be (*Der Landtag 1843.*), de nem egyszerű fordítása a magyar nyelven is szerkesztett hasonló tudósításoknak, hanem azoktól eltérő, önálló munka (OSzK).

Érdekes kortörténeti dokumentumok PERCZEL Mór honvédtábornok 96 lapos naplója az 1851. szept. 1. — 1852. jún. 1. közötti időszakról, valamint HEVESI József (1857—1929) hírlapíró rövid feljegyzései az 1887—1890-es évekből. Utóbbiak a korabeli pesti irodalmi és politikai életbe nyújtanak bepillantást (EK). BARTFAI SZABÓ László történész (1880—1959) családjának történetét állította össze, a feljegyzések csak helytörténeti vonatkozású (Gyöngyös, Tállya) anyagot tartalmaznak (EK).

A tudós hagyatékok sorában az Akadémiai Könyvtár BEKE Ödön, HORVÁTH Zoltán, MELICH János, RÉTHY Mór hagyatékával, továbbá HAJNIK Imre autográf egyetemi előadási jegyzeteivel, MORAVCSIK Gyula levelezésével és VIKÁR Béla gyorsírásos népdalgyűjtésének egy részletével gazdagította állományát. Az Egyetemi Könyvtárba PAP Károly geológus (1873—1963) professzor hagyatékának második része és GERÉB László (1905—1962) irodalomtörténésznek a magyar renaissance irodalomtörténetére vonatkozó kéziratai kerültek be. A PAP Károly-féle hagyaték érdekesebb darabjai a Szent István Akadémia iratai az 1940-es évekből, a Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészettudományi karának 1930—1932 közötti tanácsulési jegyzőkönyvei és a Tanácsköztársaság utáni egyes egyetemi fegyelmi ügyek iratai.

A magyar irodalmi vonatkozású kéziratok közül kiemelkedik egy magyar nyelvű regény-kézirat a 18. század közepéről. Az arabiai *Aurindus és Austriana* c. kéziratot a bejegyzés szerint 1763-ban Kolozsvárt fordították latinról magyarra (OSzK). Írói kéziratok közül ADY, BABITS, MÓRA, KOSZTOLÁNYI verskéziratok, SZÉP Ernő életrajzi noteszei, HARSÁNYI Kálmán több mint 400 levele, ADY eddig ismeretlen levele MENCZEL Lajoshoz, BABITS egy levele a *Nouvelle Revue de Hongrie* szerkesztőségéhez, BÖLÖNI Györgyné levélváltása Henri BARBUSSE-el a Széchényi Könyvtárba kerültek. GÁRDONYI Géza levelei PALÁGYI Róberthez, EÖTVÖS Károlyhoz írt levelek, KAZINCZY Ferenc egy levele, BEKÉNY Lajos levele KOSSUTH Lajoshoz, SZÉCHENYI István néhány levele és HITEL Dénes KOSZTOLÁNYI-gyűjteménye az Akadémiai Könyvtár Kézirattárát gazdagították.

A színház-, zene- és képzőművészeti vonatkozású új szerzemények közül említésre méltók NÉMETH Antal és OLÁH Gusztáv levelezése, ill. iratai, néhány eredeti LISZT-levél, KODÁLY Zoltán három eredeti kézírata (közülük kettő kiadatlan), WEINER Leó öt és REINITZ Béla 24 eredeti zeneműkézírata, továbbá ZICHY Mihálynak ZICHY Gézához intézett eddig ismeretlen 10 levele (OSzK).

A modern gépiratok közül megemlítjük HAJDU Henrik teljes IBSEN-fordításának szerzői gépiratát (OSzK), SINONFFY Aladár *Ibrahim, a nyomdász* c. művét — a magyar származású Ibrahim MÜTEFERRIKA 18. századi nyomdász életéről — (EK), DEMETER Tibor *Magyar szépirodalom idegen nyelven* c. bibliográfiájának újabb supplementumait, valamint GALAMBOS Ferenc bibliográfiát (Károlyi Mihály, a magyar exlibris, a magyar reklámirodalom) és folyóiratrepertóriumait (*Élet, Páosztortűz*) (OSzK). Az Egyetemi Könyvtár BENEDEK Gyula *A tereptani irodalom bibliográfiájá-t* iktatta állományába.

2. *Régi könyvek, ritkaságok.* A Széchényi Könyvtár két jelentős RMK beszerzése külön figyelmet érdemel. Az egyik DECSI Gáspár *Az utolsó időben egyméhány regnáló bűnök-ről való prédikációk . . .* c. művének első kiadása (Debrecen, 1582. RMK I. 189). Ezt a nyomtatványt SZABÓ Károly a csonka sárospataki példány alapján írta le, ennek azonban a második világháborúban nyoma veszett. A most megvásárolt példány majdnem teljes, mindössze öt levele hiányzik. A másik új beszerzés két egybenyomatott lőcsei kiadvány (*Imádságos könyvecske. Szép és ájtatos isteni dicséretetek.* Lőcse, 1683. RMK I. 1308—1309), tudomásunk szerint eddig csak az Akadémiai Könyvtárban és a weimari Thüringische Landesbibliothek-ban volt meg.

Ritkaságnak számít az Ibrahim MÜTEFERRIKA által alapított első folyamatosan működő török nyomdából származó isztambuli kiadvány. Az 1730-ban megjelent munka Egyiptom történetének második részét foglalja magában (OSzK).

EURIPIDES 1562-es bázeli kiadása, DIONYSIUS Halicarnasseus 1774-es lipcei, hat kötetes kiadása, E. KANT *Metaphysische Anfangsgründe der Rechtslehre* 1797-es kiadása az Akadémiai Könyvtárba kerültek.

Említésre méltó néhány reprint beszerzése is: Agrippa von NETTESHEIM, H. C.: *De occulta philosophia* (Köln, 1533.) c. művének kritikai kiadása, Rudolf WACKERNAGEL Bázeli történetéről írt három kötetes munkája (*Geschichte der Stadt Basel*, Basel, 1917–1924.) (EK), és Ch. FOURIER összes műveinek 12 kötetes kiadása (FSzEK). A francia nyelvterület nyomdai jegyeit tartalmazza L. C. SILVESTRE művének hasonmás kiadása (*Marques typographiques ou recueil des monogrammes, chiffres, . . .* Paris, 1867.) Színház-történeti forrásmű D. E. BAKER *Biographia dramatica* (Vol. 1–3. London, 1812.) c. műve (OSzK).

3. *Modern könyvek.* A folyamatosan beszerzett külföldi irodalomból csak néhány fontosabb referenz, ill. összefoglaló művet emelünk ki.

Az Egyetemi Könyvtár jelentősebb beszerzései közé tartoznak a most indult *Meyers Handbuch der Geschichte* c. sorozat első kötete (*Lexikon der historischen Persönlichkeiten*. Mannheim, 1968.), az *Encyclopedia of library and information science* (New York, 1968) és a *Westermann Lexicon der Geographie* (Würzburg, 1965) első kötetei. A szovjet enciklopédikus irodalom nevesebb darabjai a *Философия энциклопедия*, *Советская историческая* és a *Театральная Энциклопедия* újabb kötetei. A vallástudományi kutatás segédeszköze a H. HAAG-féle *Bibel-Lexicon* második bővített kiadása. Vallástudományi kézikönyv a K. RAHNER—A. DARLAP kiadásában megjelent *Sacramentum Mundi* is (Freiburg—Basel—Wien, 1967—). A művelődés- és művészettörténetben egyre inkább szerepet kapó jelkép-kutatás segédeszközei M. LURKER *Bibliographie zur Symbolkunde* (Bd. 1—3. Baden-Baden, 1964—1968) és A. HENKEL—A. SCHÖN *Emblemata. Handbuch zur Sinnbildungskunst* (Stuttgart, 1967) c. művei. Az életrajzi és politikai adattárak közül megemlítjük a *Who's who in the Arab world* (Beirut, 1968) és a *West African directory* (London, 1968) c. munkákat.

Az Akadémiai Könyvtár referenz könyvtárának újabb beszerzései egy nyolckötetes filozófiai lexikon (*Encyclopedia of philosophy* New York—London, 1967), az *Enzyklopädie der geisteswissenschaftlichen Arbeitsmethoden* München—Wien, 1967—), a társadalomtudományok 17 kötetes enciklopédiája (*International encyclopedia of the social sciences*) és az *Enciclopedia linguistica Hispanica* (Madrid, 1960—). Az indexek műfajában kiemelkedik a *Wellesley index to Victorian periodicals 1824—1900* c. munka (Toronto—London, 1966).

A Széchényi Könyvtár ismét számos életrajzi lexikkal gyarapította állományát, — kiemelkedik közülük a 15 kötetes *Norsk biografisk leksikon* (Oslo, 1923—1966). Modern filozófiai kézikönyv a *Grundlegung der Philosophie* (Bd. 1—6. München, 1965—1968). A British Museum kéziratára katalógusának és supplementumainak 1836-ig való visszamenőleges beszerzése jelentős segítséget nyújt a hazai kutatásnak. A régi nyomtatványok terén fontos kézikönyv a 16. századi németalföldi nyomtatványokkal foglalkozó mű (H. D. L. VERVLIET munkája, Amsterdam, 1966).

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár újabb kötetét szerezte be a *Dictionnaire biographique du mouvement ouvrier français* c. munkásmozgalmi lexikkal, s hetedik kötetével teljessé vált a *Filmlexicon degli autori e delle opere* c. filmtörténeti kézikönyv. Biográfiai terén jelentősebb az *Oxford companion to Canadian history and literature* (Toronto, 1967) c. életrajzi lexikon.

Az egyes könyvtárak gyűjtőkörébe tartozó főbb tudományágak közül a történet-

tudomány néhány reprezentáns művét, elsősorban összefoglaló kézikönyvét soroljuk fel az alábbiakban.

Nagy történeti összefoglalások: *Handbuch der bayerischen Geschichte* (Bd. 1—München, 1967—), *Historia de America* (Barcelona—Buenos Aires—Mexico, 1952—), a 30 kötetesre tervezett sorozatból eddig 10 kötet jelent meg, *Den Svenska historien* (Vol. 1—9. Stockholm, 1966—1968) (EK), *Historia de Espana* (Madrid, 1954—) (EK, MTAk). Fontosabb történeti forráskiadványok: *Canadian historical documents series* (Scarborough, Ont. 1965—), *Germania Judaica* (Bd. 1—3. Tübingen, 1963—1968), *Quellen zur Geschichte des Papsttums und des römischen Katholizismus* (Tübingen, 1967—), *Отечку но учопуу Ленинградского Унхепсумема* (Leningrad, 1962—1968) (EK). Kiemelkedő az angol történetírás terjedelmes bibliográfiája: *Writings on British history. A bibliography of books and articles on the history of Great Britain* (EK). A művelődéstörténeti művek közül különösen szép illusztrációs anyagokkal emelkednek ki D. SOURDEL—J. SOURDEL-THOMINE: *La civilisation de l'Islam classique* (Paris, 1968) és J. EWANS *The flowering of the Middle Ages* (London, 1967) c. művei (FSzEK). Ugyancsak művelődéstörténeti vonatkozású a *Zeit an der Wand* c. osztrák munka, mely az utolsó 117 év történetét plakátok és hirdetések faksimiléiben mutatja be (FSzEK). Az egyetemes térképtörténet jó összefoglalása a *Meister der Kartographie* (Berlin, 1963) c. mű (FSzEK)

Az irodalomtudomány területén az Akadémiai Könyvtár folytatta a nagy kritikai kiadások beszerzését (DRYDEN, LESSING, FONTANE). A Szabó Ervin Könyvtár erőteljesen fejlesztette spanyol szépirodalmi állományát. Újabb francia irodalmi lexikon a *Dictionnaire des littératures* (Paris, 1968—), az esperanto nyelv történetét foglalja össze L. COURTINAT műve (*Historico esperanto* T. 1—3. Agen, 1964—1966) (OSzK)

A Széchényi Könyvtár feladatához híven külföldről számos hungarikát szerzett be. Mint érdekességet említjük meg a PULSZKY Terézről szóló japán nyelvű művet (Hisayoshi CHO műve, Fukuoka, 1966), ESZLÁRY Károly francia—magyar kapcsolatokat feltáró művét (*Les français en Hongrie pendant les guerres napoléoniennes et mondiales* Paris, 1966), a magyar és vogul mitológiát tárgyaló művet (ROHEIM Géza munkája, London, 1966) és KERÉNYI Károly legújabb könyvét (*Auf Spuren des Mythos München—Wien*, 1966). A számos magyar vonatkozású történeti forrásmű közül megemlíjük a *Südost-Forschungen* 1936—1943 közötti köteteit és múlt századbéli nagyszabedű dokumentumokat (*Verhandlungsprotokolle über Sitzungen der sächsischen Universität und der Siebenrichter 1861—1885*) és a cisztercita rendről szóló művet (Van der MEER, F.: *Atlas de l'ordre cistercien* Bruxelles, 1965.)

4. *Különgyűjtemények.* Az Akadémiai Könyvtár Keleti Gyűjteménye tibeti és mongol, ill. örmény kéziratokkal, fanyomatokkal gyarapodott. Különösen jelentős közülük egy mongol kéziratok jöskönyv.

A Széchényi Könyvtár Színház-történeti Tára FÜLÖP Zoltán 300 díszlettervét, OLÁH Gusztáv közel 300 díszlet- és 700 jelmeztervét, valamint vázlatkönyveit iktatta állományába. Kiemelkedő beszerzés volt az erdélyi magyar színjátszás dokumentumainak több mint 300 darabból álló gyűjteménye, valamint a Nemzeti Színház 1928—1935 közötti előadásainak színpadképei.

A Széchényi Könyvtár Térképtárába került Cantelli di VIGNOLA 1686-ból származó két metszetes térképe: *Ungaria* és *Transilvania*, továbbá Erdély kéziratok közigazgatási térképe a 19. századból. A *Theatrum orbis terrarum* (Amsterdam) faksimile kiadású atlaszainak már négy sorozata vált teljessé.

A Szabó Ervin Könyvtár Budapesti Gyűjteménye régi magyar folyóirat-sorozatait egészítette ki (*Der Neue Kurir aus Ungarn, Magyar Kurir*), számos budapesti naptárt vásárolt az 1850—1920 közötti évekből, továbbá közel 200 db. múlt századi kisnyomtatványt.

SOMKUTI GABRIELLA

A százezredik hazai gyártású fénylyukkártya. A lyukkártyás nyilvántartás világ" szerte egyre jobban tért hódít. E rendszerek között egyik legegyszerűbb a fénylyukkártyás módszer, amely — a gépi lyukkártyáktól eltérően — igen kevés technikai eszközt, felszerelést igényel. Gazdaságossága, kezelésének egyszerűsége magyarázza, hogy igen rövid idő alatt nagyon sok helyen elterjedt.

A fénylyukkártya mindenütt használható, ahol sok adat komplex nyilvántartása ill. visszakeresése szükséges; az orvosi diagnosztikától a személyzeti nyilvántartásokon, folyóirataikkek, prospektusok, fordítások, kutatási jelentések, tervtárak nyilvántartásain át egészen az üzemi adminisztráció legkülönbözőbb feladatáig, az adatok korszerű nyilvántartására.

A fénylyukkártyákat 1968-ig csak külföldről lehetett beszerezni és elterjedését gátolta a több hónapos szállítási határidő, valamint a magas ár.

1968 második felében kezdte meg az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ — Magyarországon elsőként — a fénylyukkártyák előállítását és fénylyukkártyás rendszerek szervezését. Az új eszköz igen gyorsan elterjedt. Az OMKDK-fénylyukkártyák vásárlóinak körében megtalálhatóak a legkülönbözőbb vállalatok és intézetek, klinikák, egyetemek stb.

Augusztusban talált gazdára a százezredik fénylyukkártya, amelyet az Országos Tervhivatal Tervgazdasági Intézete vásárolt meg.